

Robert Pyka

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Działalność Instytutu Socjologii u progu głębokich przemian w polskiej nauce

Miniony rok 2017, choć naznaczony burzliwą dyskusją wokół przyszłości szkolnictwa wyższego w Polsce oraz intensywnymi pracami nad tzw. konstytucją dla nauki, w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego upłynął pod znakiem relatywnej stabilności i ciągłości. Jest to zapewne efekt oswojenia się pracowników nauki z pewnym modelem rządzenia państwem, który można by określić jako zarządzanie przez reformy, stające się immanentną częścią życia codziennego pracowników naukowych (oraz wielu innych grup zawodowych) i tylko częściowo wynikające z niestabilności oraz narastającej złożoności współczesnych zjawisk społecznych ery globalnej.

Prowadzenie badań naukowych i upowszechnianie ich wyników w okolicznościach nieustannie zmieniających się reguł gry nie tworzy dogodnych warunków do podejmowania efektywnej pracy intelektualnej. Modyfikowane raz po raz kryteria oceny dokonań naukowych zmuszają pracowników nauki do permanentnego redefiniowania indywidualnych strategii tworzenia wiedzy i generowania dorobku naukowego oraz ciągłego balansowania między nauką i pragmatyką, wynikającego z konieczności utrzymania się w strukturach instytucjonalnych uczelni. Instytut Socjologii jest już jednak instytucją dojrzałą, która przetrwała z powodzeniem transformację systemu polityczno-gospodarczego Polski z przełomu lat 80. i 90. XX wieku. W roku 2017 minęło bowiem 70 lat od momentu powstania Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, z którego Instytut Socjologii się wywodzi. Zgromadzony przez lata kapitał doświadczeń pozwala żywić nadzieję, że zapowiadane obecnie głębokie przemiany w organizacji polskiej nauki nie zatrzymają rozwoju Instytutu, a być może uda się je przekuć w nową dynamikę. Odwołując się do wymiaru długiego trwania Instytutu, warto nadmienić przy tej okazji,

R. Pyka: Działalność Instytutu Socjologii u progu głębokich przemian w polskiej nauce

że w minionym roku rozstał się z nim, przechodząc na zasłużoną emeryturę, dr Stanisław Nurek, depozytariusz pamięci zbiorowej tej organizacji, uczestniczący niemal od początku w jej budowie i służący jej jako wieloletni dyrektor ds. nauki. Uroczyste pożegnanie zasłużonego dla Instytutu pracownika nauki i serdecznego kolegi odbyło się podczas dorocznej konferencji naukowej organizowanej przez Instytut w Ustroniu w czerwcu 2017 roku. Mimo postępującej zmiany pokoleniowej liczba pracowników Instytutu od kilku już lat oscyluje w granicach 50 osób, a miejsca odchodzących na emeryturę zajmują młodzi pracownicy nauki, uzyskujący kolejne stopnie naukowe, jak dr Krzysztof Bierwiazonek, który w 2017 roku zdobył tytuł doktora habilitowanego, dołączając do grona samodzielnych pracowników naukowych.

Przechodząc do omówienia najważniejszych osiągnięć pracowników Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w 2017 roku, należy rozpocząć od podkreślenia utrzymującego się szerokiego spektrum podejmowanych prac naukowych. Mieszczą się one bowiem w 32 dyscyplinach badawczych, obejmujących zakres od socjologii teoretycznej, socjologii polityki, kultury, religii i rodziny, organizacji, przez socjologię rozwoju, miasta i regionu, do socjologii komunikacji międzyludzkiej, medycyny oraz pracy socjalnej. Podejmowane w Instytucie statutowe badania naukowe realizowane są w siedmiu zakładach w ramach zdefiniowanych przez kierowników zadań badawczych. Niezależnie od badań statutowych w Instytucie realizowanych jest sześć projektów badawczych kierowanych przez młodych pracowników nauki, dysponujących odrębnym źródłem finansowania w postaci dotacji dla „młodych naukowców”. Niemniej jednak badania prowadzone w ramach środków pochodzących z ministerialnych dotacji statutowych stanowią tylko niewielki wycinek aktywności badawczej Instytutu, którego pracownicy pozyskują środki na badania w ramach krajowych i europejskich postępowań konkursowych. Dobrym przykładem może być w tym zakresie kontynuowany w roku 2017 międzynarodowy projekt badawczy finansowany przez Komisję Europejską w ramach 7PR pt. „Patterns of Resilience during Socioeconomic Crises among Households in Europe (RESCuE)”. Projektem kieruje prof. zw. dr hab. Kazimiera Wódz, a w jego realizację zaangażowanych jest 11 pracowników Instytutu. „Tożsamość miasta i jego mieszkańców a przestrzeń publiczna. Studium trzech miast” to projekt kierowany z kolei przez dyrektora Instytutu Socjologii dra hab. Tomasza Nawrockiego, który uzyskał na ten cel grant Narodowego Centrum Nauki. O uznaniu dla pracowników naukowych Instytutu może świadczyć fakt, że są oni zapraszani do projektów realizowanych w innych ośrodkach badawczych, jak miało to miejsce w przypadku projektu realizowanego na Uniwersytecie Jagiellońskim pt. „Różnice i granice w procesie tworzenia wielkomiejskich społeczności sąsiedzkich. Studium społeczno-przestrzenne”, w którym bierze udział dr hab. Krzysztof Bierwiazonek. Już od wielu lat wyróżnikiem Instytutu Socjologii w Katowicach jest jego ścisła współpraca z władzami szczebla regionalnego i lokalnego, którym pracownicy Instytutu służą wsparciem eksperckim. Tylko w roku 2017 pracownicy Instytutu zrealizowali siedem prac zleconych, w formie ekspertyz, badań czy analiz na rzecz jednostek samorządowych województwa śląskiego oraz ich podmiotów zależnych.

Zaangażowanie na poziomie lokalnym idzie w parze z obecnością pracowników Instytutu Socjologii w międzynarodowej przestrzeni badawczej, o czym świadczy ich udział w międzynarodowych sieciach badawczych, takich jak Observatory on Local Autonomy (OLA), Social Work and Social Economy (SOWOSEC), CEEPUS Network oraz N-CORP. Umieędzynarodowienie Instytutu Socjologii związane jest nie tylko z wspomnianymi sieciami naukowymi czy szeroką współpracą zagraniczną w ramach programu Erasmus oraz coraz liczniejszą grupą zagranicznych studentów, ale także z zatrudnianiem w Instytucie zagranicznych naukowców uczestniczących w projektach. Jednym z nich jest dr Valentin Behr ze Strasburga, wykładający na studiach drugiego stopnia w ramach specjalności „kariery europejskie w administracji i biznesie”, którego stanowisko powstało dzięki współpracy Uniwersytetu Śląskiego z Ambasadą Francji w Warszawie oraz Agencją Uniwersytecką ds. Frankofonii.

Efektem prowadzonych w Instytucie Socjologii prac badawczych są publikacje jego pracowników, które w obecnych uwarunkowaniach formalnych stanowią jeden z podstawowych wskaźników oceny ośrodków naukowych. Rok 2017 należy uznać w tym kontekście za udany, wzrosła bowiem w Instytucie liczba publikacji, w tym tych w wysoko punktowanych czasopismach naukowych z list ministerialnych. Warto wspomnieć o ciekawym artykule dra Pawła Ćwikły na temat odradzania się tożsamości regionalnych, który ukazał się w „Studiach Socjologicznych”, czy o uwzględnionym w bazie SCOPUS artykule prof. dr hab. Urszuli Swadźby na temat praktyk ekonomicznych młodego pokolenia Polaków. Blisko 50 bardzo wartościowych artykułów naukowych autorstwa pracowników Instytutu ukazało się drukiem w takich renomowanych czasopismach, jak: „Humanizacja Pracy”, „Folia Sociologica”, „Studia Regionalia”, „Kultura i Społeczeństwo”, „Studia Humanistyczne AGH”, „Samorząd Terytorialny” (Wolters Kluwer), „Roczniki Nauk Społecznych” czy „Migration Studies — Review of Polish Diaspora”. Niezależnie od pokażnej liczby publikacji zbiorowych pod redakcją pracowników Instytutu oraz rozdziałów w monografiach w Instytucie wydanych zostało sześć monografii, z których jedna w języku angielskim. Są to: *Nekropolie. Socjologiczne studium cmentarzy Katowic* autorstwa dr Barbary Lewickiej; *Praca i konsumpcja w perspektywie tworzenia ładu aksjonormatywnego* autorstwa między innymi prof. dr hab. Urszuli Swadźby; *Szkice z teorii i historii socjologii. Durkheim, Aron, Bourdieu*, wydane przez dra Marcina Gacka oraz dra hab. Andrzeja Niesporka; „*Poznaj Żyda*” — *Antysemityzm wg Teodora Jeske-Choińskiego* opracowana przez dra Pawła Ćwikłę; *Miasto — Przestrzeń — Tożsamość. Studium trzech miast Gdańsk — Gliwice — Wrocław* autorstwa dr. hab. Krzysztofa Bierwiazconka, dr hab. prof. nadzw. PG Małgorzaty Dymnickiej, dr hab. prof. UW Katarzyny Kajdanek oraz dra hab. Tomasza Nawrockiego. W języku angielskim ukazała się książka prof. zw. dra hab. Wojciecha Świątkiewicza, dra Andrzeja Górnego, dr Katarzyny Juszczyk-Frelkiewicz *Religiousness and Lifestyles. A Sociological Study of Slovak Families*.

Pracownicy Instytutu Socjologii wspierali również procesy wydawnicze prowadzone w innych ośrodkach badawczych, przygotowując kilkadziesiąt recenzji

wydawniczych, ale także tych awansowych, z czego osiem w postępowaniach habilitacyjnych, a siedem w przewodach doktorskich.

Istotnym elementem rozwoju naukowego oraz propagowania i weryfikacji wyników badań naukowych pracowników Instytutu Socjologii jest uczestnictwo w konferencjach naukowych w kraju i za granicą. W roku 2017 pracownicy Instytutu wzięli udział w 111 konferencjach, na których wygłosili łącznie 142 referaty, z których 17 zostało zaprezentowanych w języku obcym podczas konferencji zagranicznych między innymi we Francji, Grecji, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Słowacji, Ukrainie, a nawet w Japonii. Rok 2017 był także wyjątkowy ze względu na aż 14 zorganizowanych w Instytucie Socjologii konferencji, z których dwie miały charakter międzynarodowy. Pierwszą z międzynarodowych była zorganizowana przez dr hab. Sławomirę Kamińską-Berezowską oraz dra hab. Rafała Mustera konferencja „Social Boundaries of Work”, która odbyła się w dniach 27—28 października 2017 roku. Stanowiła ona efekt współpracy Instytutu z ośmioma ośrodkami badawczymi w Europie, między innymi z takich państw, jak Szwecja, Wielka Brytania, Belgia, Irlandia, Holandia. „Metropolia pod napięciem” to tytuł drugiej konferencji międzynarodowej, będącej efektem inicjatywy dra hab. Roberta Pyki. Odbyła się ona 29 września 2017 roku na Uniwersytecie Śląskim z udziałem gości z Francji i Niemiec oraz z transmisją online wystąpień z Australii. Konferencja tematycznie wpisywała się w kontekst utworzenia w 2017 roku związku metropolitalnego w województwie śląskim i była ściśle związana z odbywającą się w tym samym czasie w Instytucie konferencją krajową „Miasto pod napięciem”, której inicjatorem był dr hab. Tomasz Nawrocki. Z pozostałych konferencji warto wymienić: „Przyszłość śląskich miast. Kluczowe koncepty kształtujące miasto” (22 lutego 2017 roku), zorganizowaną przez dra hab. Rafała Mustera we współpracy z Uniwersytetem Ekonomicznym w Katowicach; „Krajobrazy pamięci w kontekstach społecznych i kulturowych” (23—24 listopada 2017 roku), zorganizowaną przez dr Bożenę Pactwę, dra hab. Marka Dziewierskiego; „Lokalne, niepozorne, niewidoczne — na marginaliach społecznych światów”, zorganizowaną przez dra Rafała Cekierę, a także całą serię konferencji zorganizowanych przez dra Grzegorza Libora i dr Dorotę Nowalską-Kapuścik, z których można wskazać konferencję pt. „Design i new art w przestrzeni publicznej” (15—17 maja 2017 roku).

Z pozostałych inicjatyw podejmowanych w Instytucie Socjologii nie można pominąć działalności Katowickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, którego przewodniczący dr hab. Adam Bartoszek zainicjował regularne spotkania i debaty pod hasłem „Socjo-Kato”. Na comiesięczne spotkania zapraszani są ciekawi goście, nie tylko socjologowie, prezentujący wyniki swoich badań i refleksji, wokół których prowadzona jest szeroka dyskusja z publicznością.

Kolejną inicjatywą podjętą w Instytucie Socjologii jest Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych (OPMiM), które rozpoczęło oficjalnie swoją działalność podczas konferencji „Nauka dla samorządu — wiedzieć, żeby działać” 4 kwietnia 2017 roku, tj. w dniu podpisania w Katowicach przez Prezydenta RP ustawy o utworzeniu związku metropolitalnego w województwie śląskim. Obserwatorium, kierowane przez piszącego te słowa, jest platformą badawczą skupiającą

siedem największych śląskich uczelni wyższych i ośrodków badawczych oraz blisko 90 reprezentujących je naukowców i ekspertów, których łączy zainteresowanie szeroko pojętą problematyką rozwoju miasta i metropolii. Choć jest to relatywnie młoda inicjatywa, Obserwatorium ma już swoje sukcesy, w tym przygotowanie wkładu merytorycznego do wniosku o rejestrację związku metropolitalnego oraz sześć projektów badawczych, z których dwa zostały już zakończone, a cztery kolejne są w trakcie realizacji. Także tematyka bieżącego numeru „Górnośląskich Studiów Socjologicznych” jest podyktowana aktywnością Obserwatorium, które było współorganizatorem wspominanej wcześniej konferencji „Metropolia pod napięciem”. W związku z tym większość artykułów zamieszczonych w niniejszym numerze powstała na podstawie referatów wygłoszonych podczas konferencji metropolitalnej, co tłumaczy także dużą liczbę tekstów opublikowanych w języku francuskim.